

lová v textu *Symbolic Images of Mimesis, Tromp l'Oeil and a Veil in Shakespeare's The Winter's Tale*. Symboly zde použité, jako namalovaná rouška stírající rozdíl mezi realitou a fikcí, řeší otázku schopnosti člověka imitovat či překonat přírodu.

Tématem příspěvku Martiny Vránové *Intertextuality in Love Among the Ruins* jsou četné odkazy a citace na další umělecká díla v románu Roberta Clarka *Love among the Ruins* (2001). Autorka ukazuje, že paralely, vystavěné v podstatě na dvou motivech, lásce a destrukci, posilují kritický úsudek čtenářů.

R. VOGEL

* SPFFBU, S11 = BSE 31, Brno, Masarykova univerzita 2005, 196 s.

David Václavík: Sociologie nových náboženských hnutí*

Vedoucí Ústavu religionistiky na Filozofické fakultě MU David Václavík se ve své nejnovější knize věnuje tématu, jež patří v současné religionistice k nejfrekventovanějším. Lze je sice popsat jednoduše jako výzkum nových či netradičních náboženských seskupení, zaměřený na jejich výskyt, rozšíření, vývojové tendence, případně naukové obsahy, to ale nebude zcela výstižné. V této problematice totiž běží o mnohem zásadnější souvislosti, které se týkají celkové náboženské restruktury v evropské kultuře. Evropa byla kdysi plně christianizovaný světadíl (jediný ze všech, který můžeme takto označit) a vytvořila ve své intelektuální kultuře tradici silných a velkých církví. Tato tradice se rozpadla a s ní rovněž christianizovaná Evropa. Jak důvod tohoto vývoje, tak i jeho průběh a důsledky se zpravidla shrnují do tzv. sekularizační teze: Evropa je sekularizovaná, a proto v ní náboženství ustupuje do pozadí, stává se menšinovým pojetím světa a místa člověka v něm. Zejména v některých zemích, mezi něž je počítáno i Česko, převládá v důsledku sekularizace a politického vývoje po 2. světové válce ateismus.

Václavík ve své knize varuje před podobnými zjednodušeními. Sekularizační teze ne-

platí automaticky a neznamená zesvětštění ve smyslu odnáboženštění, obraz české společnosti jako ateistické je spíše vulgarizací skutečnosti. Náboženský život současné Evropy stejně jako dnešního Česka se vyznačuje mnovrstevnatostí, prolínáním různých rovin, paralelizací mnoha forem náboženské zkušenosti stejně jako nenáboženských, mimonáboženských a protináboženských životních postojů. Pokud se tato různorodost převádí do polarity věřící versus ateisté, či dokonce křesťané versus ateisté, je to totéž zploštění hranicíc s falzifikací, jako kdyby se hovořilo o protipólech římskokatolické církve a společnosti.

Z metodologického hlediska, které Václavík objasňuje, je na místě spíše mluvit o desekularizaci, kterou nese poměrně strmý nárůst netradičních forem religiozity, pro něž se ujal název nová náboženská hnutí (*New Religious Movements*). Jejich výzkum se dosud zhusta omezoval na deskripci bez příslušných metodologických rozlišení, která umožňují jejich typologizaci a utřídění podle zdůvodněných kritérií. Teprve na základě takové metodologie pak lze uvažovat o jisté míře orientace v místy nepřehledném, komplexním, mnohdy jemně strukturovaném náboženském prožívání moderního světa, toho prožívání, které dokáže šmahem shrnout pod výraz „sekty“ snad již jen nevychovanec.

Typologickému užívání výrazů sekta, církev a kult je také věnována první kapitola Václavíkovy práce. Nejprve prochází dějinami těchto pojmů a líčí klasické typologie u M. Webera, E. Troeltsche, R. Niebuha, návazně pak modernější variace R. Starka, W. Bainbridge, M. Yíngera a B. Wilsona. Jednotlivé typologie seznamují s různými aspekty, na které se při výzkumu náboženství kladl důraz, ukazují proměny v hodnotových přístupech k náboženským seskupením různého typu a umožňují vyčíst proměny v metodologii religionistiky a sociologii náboženství ve 20. století. Velmi důležitá jsou autorova upozornění shrnutá v kritické reflexi způsobů, jimiž se uvedené pojmy používají: všechny jsou výrazně hodnotově zatíženy, spojeny s ambivalentním vnímáním a často (pokud jde o sektu nebo kult) nasazovány tam, kde jde o vyjádření negativního postoje. Religionistické a sociologické teorie, usilující o hodnotovou neutralitu, nejsou s to korigovat obecné vnímání sekt

a kultů jako bigotních, totalitárních a násilnických skupin, říká Václavík. Uchylují se aspoň k tomu, co mohou udělat samy, tj. přestávají tato slova užívat a nahrazují je hodnotově neutrálními výrazy, jako jsou právě nová náboženská hnutí nebo menšinová náboženská hnutí. Lze samozřejmě očekávat, že půjde o dlouhodobější záležitost; ostatně podobné zkušenosti již religionistika má např. s pojmem pohanství; tento z hlediska vědeckého výzkumu náboženství nepoužitelný a nic neříkající pojem byl posléze téměř úplně vytěsněn i z obecného myšlení o náboženstvích.

Ve čtvrté kapitole seznamuje Václavík s alternativními sociálněvědními typologiemi nových náboženských hnutí. Představeny jsou koncepce R. Wallise, Th. Robbinse a D. Anthonyho. Pátá kapitola vysvětluje genealogické klasifikace a šestá integrovaný model typologie nových náboženských hnutí. V závěru shrnuje Václavík svůj výzkum do jedenácti tezí, které mohou sloužit jako metodologický základ pro další práci s náboženskými novotvory.

Knižka D. Václavíka je užitečná, informativní, přehledně zpracovaná. Dbá především na teoretické a metodologické aspekty výzkumu nových náboženských hnutí. Tyto aspekty v tomto ohledu můžeme chápat rovněž jako příklad pro religionistickou a sociologickou práci s dalšími předměty zkoumání.

* MU Brno: Malvern Praha 2007, 150 s.

B. HORYNA

Český jazykový atlas dokončen

Vydáním pátého svazku Českého jazykového atlasu se završuje monumentální dílo české dialektologie postihující v doposud nebyvalé šíři (na více než 1500 mapách) územní diferenciaci nářečí českého jazyka, její příčiny a zákonitosti (Balhar a kol., 1. díl 1992, 2. díl 1997, 3. díl 1999, 4. díl 2002, 5. díl 2005; dále ČJA). Atlas je výsledkem badatelského úsilí několika generací jazykovědců.

Od myšlenky vytvořit národní jazykový atlas k jejímu uskutečnění, ke kompletnímu vydání díla vedla dlouhá cesta. Rozsáhlý materiál byl získán přímým terénním výzkumem,

který probíhal jednotným způsobem v 60. a 70. letech 20. stol. na základě Dotazníku pro výzkum českých nářečí (1964-1965; dále Dotazník). Dotazník obsahoval přes 2600 položek a byl orientován na jevy jak lexikální, tak i gramatické. Výzkum byl prováděn ve více než 400 venkovských obcích, 37 vnitrozemských městech a 20 městech pohraničních. Zjišťoval se nejen nejstarší dochovaný stav v tradičních nářečních lokalitách, ale i jeho generační proměny a dále vývoj mluvy v jazykově nově osídleném pohraničí. Navíc byla do výzkumu zahrnuta mluva obyvatel českých obcí v zahraničí (potomků české emigrace z 19. stol.) – v Polsku, Chorvatsku a Rumunsku.

V celém díle je důsledně uplatňována jazykovězeměpisná metoda – ta se odráží jak v popisu a výkladu materiálu v obširných komentářích, tak ve způsobu jeho projekce na mapách.

První tři svazky ČJA jsou zaměřeny na územně diferencované lexikum (pochopitelně se evidují i doprovodné jevy hláskoslovné, morfologické a slovtvorné) – obsahují vybrané položky z věcněvýznamových okruhů nářeční lexikální zásoby (1. svazek – místní a domáci prostředí; 2. svazek – zahrada a sad, živočišstvo, les a rostlinstvo, krajina, čas a počasí, vesnice dříve a nyní, zábavy a zvyky; 3. svazek – polní zemědělské práce, hospodářská usedlost, zemědělské nářadí a nástroje, dobytek, drůbež). Čtvrtý díl postihuje jevy morfologické povahy.

Posuzovaný pátý svazek ČJA metodologicky – způsobem zobrazení i interpretace materiálu – pokračuje v koncepci svazků předcházejících a dovršuje tak komplexní zpracování jevů našich nářečí ve všech jazykových rovínách. Postihuje i některé další, rozsahem menší, avšak neméně zajímavé okruhy problémů. Svazek je rozčleněn na pět částí, z nichž první a nejrozsáhlejší logicky navazuje na svazky předchozí: po lexiku a jevech morfologických jsou zde na 333 mapách sledovány jevy hláskoslovné. Oddíl je pro lepší orientaci rozdělen na část věnovanou diferencím samohláskovým a na část věnovanou diferencím souhláskovým. Jevy nejsou v těchto částech uspořádány pouze mechanicky podle chronologie od nejstarších k nejnovějším, ale v řazení je přihlédnuto k jejich závažnosti pro celkové členění našich ná-